

УДК 330.101.5

*О. В. Хомів,
к. е. н., доцент кафедри економіки та економічної безпеки,
Львівський державний університет внутрішніх справ, м. Львів*

ОСОБЛИВОСТІ ПРОВЕДЕННЯ НАУКОВО-ЕКОНОМІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

*О. V. Khomiv,
Candidate of Economic Sciences, Associate Professor of the Department of Economics and Economic Security,
Lviv State University of Internal Affairs, Lviv*

FEATURES OF LEADTHROUGH SCIENTIFICALLY ECONOMIC RESEARCHES

Розглянуто сучасні підходи щодо проведення науково-економічних досліджень. Проаналізовано особливості використання сучасних методів і методик: моделювання, формалізації, системного підходу, системного аналізу, ідеалізації та аксіоматико-дедуктивного методу у науково-економічній сфері. Показано, що характерною особливістю сучасних науково-економічних досліджень є вивчення соціально економічних процесів, що здійснюється шляхом аналізу людської діяльності, її результатів, а також інтересів та потреб людей. Науково-економічне дослідження повинно мати відповідну програму та певну економічну ефективність.

The main modern approaches to the scientific and economic researches are reviewed. An analysis of using modern methods and techniques is performed: modeling, formalization, systematic approach, system analysis, idealization and axiomatic-deductive method in scientific and economic spheres. It is shown that the characteristic feature of modern science-economic Studies is the study of social and economic processes carried out by analyzing human activity, its results and the interests and needs of people. Research-economic study must have the appropriate program and a worth effectiveness.

Ключові слова: науково-економічне дослідження, моделювання, системний аналіз, економічна ефективність.

Keywords: scientifically economic research, design, analysis of the systems, economic efficiency.

Постановка проблеми. У науці використовується багато методів, підходів і прийомів, які тісно між собою пов'язані логічно, структурно і у процесі дослідження. Поряд з філософськими, загальнонауковими методами, існують конкретно-наукові методи, які використовуються в окремих областях знань, зокрема в економіці. Пізнання економічних явищ і процесів – це складний елемент відображення закономірностей їх розвитку. Проведення науково-економічних досліджень дає змогу розкривати зміст явищ та процесів і дозволяє передбачити їх майбутнє, що і є суттю вдосконаленості економічної науки та ефективності науково-економічних досліджень в цілому.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Останнім часом все більше наукових досліджень у сфері економіки присвячуються питанням накопичення ризиків в економіці України, можливості її зростання та модернізації [1, с. 17; 2, с. 48; 3, с. 488]. При цьому ряд авторів широко використовують методи математичного моделювання, статистичні, балансові та інші, за допомогою яких здійснюється економічний аналіз та контроль економічних ресурсів [4, с. 18; 5, с. 41]. Так, Васильєвою Т.А. і Прийменко С.А. сформульовано механізми стратегічного управління персоналом [6, с. 257]. Чухрай Н.І., Кулиняк І.Я., Глянцевою О.І. та ін. розроблено систему показників оцінювання ефективності інтеграції в економічних кластерах [7, с. 346]. Проте, залишається актуальним для вивчення ще багато питань, які стосуються особливостей проведення науково-економічних досліджень.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Цілями статті є аналіз особливостей використання сучасних методів і методик дослідження в науково-економічній сфері.

Виклад основного матеріалу досліджень. Для пізнання економічних явищ і процесів проводяться спеціальні дослідження, які являють собою вивчення за допомогою певних методів суті явищ та процесів з метою раціональної оптимізації цілеспрямованої діяльності людей у матеріальному виробництві. Економічне дослідження передбачає вибір його напрямку, формування цілей, гіпотези, складання програми, накопичення фактів, приведення їх у певний порядок, сталі теоретичні узагальнення, перевірку теоретичних висновків, розробку заходів з використанням їх на практиці. Саме у своїй органічній єдності ці складові є заключним циклом економічного дослідження.

Характерною особливістю проведення науково-економічних досліджень є те, що вивчення соціально-економічних процесів здійснюється через аналіз людської діяльності, або її результатів, а також через виявлення інтересів та потреб людей. Тому за своєю гносеологічною структурою таке емпіричне дослідження є особливим типом суб'єктивно-об'єктивних відносин, де джерелом первинної інформації завжди виступають документи про діяльність та результати роботи і факти свідомої поведінки людей. У межах цієї наукової процедури використовуються спеціальні наукові методи збирання інформації (опитування, аналіз документів, спостереження, експеримент та ін.), а також застосовуються спеціальні наукові технології, зокрема, організація вибірки, визначення системи показників, техніка обробки і аналізу інформації [3, с. 483; 5, с. 42-43].

У процесі проведення науково-економічних досліджень, як правило, вирішуються наступні завдання [9, с. 142-143]:

- опис соціально-економічної реальності (вивчення бюджету часу, опитування громадської думки, напрям діяльності, організація);
- пояснення суперечностей або особливостей функціонування соціальних спільнот чи процесів (соціальних конфліктів, безробіття, плинності кадрів, напруженості відносин у трудовому колективі);
- прогнозування тенденцій розвитку (зміна у ставленні до праці, у формуванні соціально-трудова відносин, динаміки економічного розвитку);
- практичне перетворення соціально-економічної реальності (запровадження соціальних технологій, планів, проектів).

Для успішного проведення науково-економічних досліджень складається програма, яка регламентує всі етапи, стадії підготовки і організацію роботи. Вона містить теоретико-методологічну обґрунтованість, всі структурні елементи та їх логічну послідовність. Таким чином, програма науково-економічного дослідження покликана виконувати методологічну, методичну та організаційну функції [10, с. 130]. При складанні програми науково-економічного дослідження слід враховувати час і кошти на дослідницьку справу, передбачити необхідні засоби та фінансові ресурси, підтримку з боку зацікавлених осіб, адміністрації, органів управління. Крім того, слід скласти алгоритм здійснення послідовності дослідницьких операцій.

В залежності від глибини аналізу предмета вивчення, масштабності та складності завдань розрізняють розвідувальне, або пілотажне, описове, або інформаційне та аналітичне дослідження. Пілотажне дослідження – це проба методичного характеру, яка проводиться з метою отримання додаткової інформації про предмет та об'єкт дослідження, уточнення і коригування гіпотез. Це допоміжні завдання, що служать оперативній меті. Завдання інформаційного дослідження є

отримання емпіричної інформації, яка дає цілісне уявлення про досліджуване явище, його структурні компоненти і дозволяє зробити певний кількісний і якісний опис об'єкта, використовуючи кореляційний аналіз. Аналітичне дослідження, будучи найбільш складним видом науково-економічного аналізу, пов'язане з розкриттям причин, які викликали появу того чи іншого явища та зумовили його характер, динаміку змін та гостроту суперечностей.

Науково-економічне дослідження може бути разовим, якщо об'єкт розглядається у статичній, або повторним коли об'єкт розглядається у динаміці.

У сучасних науково-економічних дослідженнях найбільш широко використовується метод моделювання. У економіці – це образ, зображення, копія, план, карта, формула, графік, матриця (прямокутна таблиця чисел). Оскільки модель є аналогом досліджуваного об'єкта, для економіки найбільш важливими стають знакові моделі. Вони є носієм інформації і засобом фіксації знання. Для вивчення об'єктів шляхом відображення їх змісту, структури чи функціонування у знаковому вигляді чи з допомогою штучних мов (знакових систем), використовується метод формалізації. Одним із його видів є математичне моделювання та логіко-математична формалізація з використанням символів, математичних формул, рівнянь і нерівностей чи їх систем. Зокрема, класичним прикладом математичного моделювання в економіці є формула попиту на товар:

$$Q=f(P) \quad (1)$$

де: Q – обсяг попиту на товар за певну ціну; P – ціна товару.

У свою чергу, математизація дозволяє використовувати у економічних дослідженнях інформаційні системи та інформаційні дослідницькі технології. Вони передбачають створення баз даних, пакетів програмного забезпечення, носіїв первинної економічної інформації (графіків, таблиць, балансів).

Для вивчення складних і великих економічних систем слід використовувати системний підхід (аналіз і синтез). При цьому кожна система має множини елементів, множини системоутворювальних відношень між елементами та їх групами. Системі властивий феномен емерджентності. Сукупність підсистем системи створюють її структуру і мають внутрішні функції. А система з надсистемою здійснюють відповідні зовнішні функції. При системному аналізі слід рухатись «зверху вниз», а при синтезі – «знизу вгору».

У багатьох випадках під час проведення економічних досліджень корисно застосовувати метод ідеалізації, який передбачає створення ідеальних моделей і порівняння досліджуваних ситуацій з ідеальним варіантом та аксіоматико-дедуктивний метод, який базується на правилах математичної логіки.

Всі проведені науково-економічні дослідження повинні мати певну економічну ефективність, яка включає високий науковий рівень отриманих результатів, що впливають на стан та розвиток суспільства і людини. Це може бути отримання додаткових економічних вигод. Зокрема, зростання національного доходу, продуктивності праці, ресурсозбереження. Економічний ефект визначається зменшенням сукупних затрат на виробництво продукції в тій галузі, де відбулось впровадження наукових досліджень. Його можна розрахувати на основі загальноприйнятих економічних показників, а також якісних і конкретних кількісних показників. Основною оцінкою реальної економічної ефективності науково-економічного дослідження виступає коефіцієнт економічної ефективності, який визначається за формулою:

$$K_{\text{еф}} = \frac{E}{B} \quad (2)$$

де: E – сума реального економічного ефекту від впровадження результатів дослідження;

B – загальна сума затрат на проведення науково – економічного дослідження.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Для успішного проведення науково-економічного дослідження слід скласти відповідну програму, яка регламентує всі етапи, стадії підготовки та організації роботи. Науково-економічне дослідження повинно складатись з методологічного і методичного розділів та мати певну економічну ефективність.

Найбільш широко застосовуваними методами сучасних науково-економічних досліджень є моделювання (знакові та математичні моделі), формалізація, системний підхід і системний аналіз, ідеалізація та аксіоматико-дедуктивний метод.

Подальші наукові розробки щодо проведення науково-економічних досліджень будуть спрямовуватись на пошук та можливість використання нових сучасних методів та методик, які б забезпечували їх максимальну економічну ефективність.

Список використаних джерел.

1. Василенко В. М. Про деякі результати економічної діагностики розвитку регіонів / В. М. Василенко // Економіка України, 2013. – №1. – С. 12-21.
2. Яценко Г. Ю. Канали та індикатори поширення кризових явищ в економіці України / Г. Ю. Яценко // Економіка України, 2013. – №6. – С. 42-50.
3. Панкратова Л. А. Формування інформаційних потоків про фінансові результати діяльності для потреб системи управління / Л. А. Панкратова, О. П. Ратушна, О. Д. Підлубна // Актуальні проблеми економіки, 2014. – №10. – С. 481-489.
4. Брагінець А. М. Еволюція предмета і завдань функції управління «моніторинг» та її координація з економічним аналізом / А. М. Брагінець // Актуальні проблеми економіки, 2014. – №10. – С. 8-21.
5. Понікаров В. О. Основні проблеми впровадження контролінгу / В. О. Понікаров // Актуальні проблеми економіки, 2014. – №10. – С. 40-44.
6. Васильєва Т. А. Еколого-економічне оцінювання енергетичних ресурсів у контексті забезпечення енергетичної безпеки України / Т. А. Васильєва, С. А. Приймєнко // Актуальні проблеми економіки, 2014. – № 10. – С. 252-260.
7. Чухрай Н. І. Оцінювання рівня трудового потенціалу підприємства / Н. І. Чухрай, І. Я. Кулиняк, О. І. Глянцева // Актуальні проблеми економіки, 2014. – №10. – С. 338-347.
8. Хомів О. В. Аналіз показників фінансової стійкості роздрібних торговельних підприємств / О. В. Хомів // Науковий вісник Національного лісотехнічного університету України, 2011. – Вип. 21.13. – С. 332-336.
9. Хомів О. В. Особливості моделі економічної безпеки торговельних підприємств / О. В. Хомів // Реструктуризація доходів державного бюджету в системі антикризового управління фінансовою системою: матер. наук.-практ. конф. – Львів : СПОЛЮМ, 2011. – С. 141-143.
10. Крушельницька О. В. Методологія і організація наукових досліджень : Навч.посібник. – К. : Кондор, 2003. – 192 с.

References.

1. Vasylenko, V. M. (2013), "Some results of economic development of the regions diagnosis", *Ekonomika Ukrainy*, vol. 1, pp. 12–21.
2. Yatsenko, H. Yu. (2013), "Channels and indicators of the crisis in Ukrainian economy", *Ekonomika Ukrainy*, vol. 6, pp. 42–50.
3. Pankratova, L. A. Ratushna, O. P. and Pidlubna, O. D. (2014), "Formation of information streams of income for the purposes of system administration" *Aktual'ni problemy ekonomiky*, vol. 10, pp. 481–489.
4. Brahynets', A. M. (2014), "Evolution subject and tasks management functions "monitoring " and its coordination with economic analysis" *Aktual'ni problemy ekonomiky*, vol. 10, pp. 8–21.
5. Ponikarov, V. O. (2014), "The main problem of controlling implementation" *Aktual'ni problemy ekonomiky*, vol. 10, pp. 40–44.
6. Vasylyeva, T. A. and Pryjmenko, S. A. (2014), "Ecological and economic assessment of energy resources in the context of energy security of Ukraine" *Aktual'ni problemy ekonomiky*, vol. 10, pp. 252–260.
7. Chukhraj, N. I. Kulyniak, I. Ya. and Hliantseva, O. I. (2014), "Evaluation of labor potential of the enterprise" *Aktual'ni problemy ekonomiky*, vol. 10, pp. 338–347.
8. Khomiv, O. V. (2011), "The analysis of financial stability of retail trade enterprises" *Naukovyj visnyk Natsional'noho lisotekhnichnoho universytetu Ukrainy*, vol. 21.13, pp. 332–336.
9. Khomiv, O. V. (2011), "Features of the model of economic security of firms trading", *Materialy naukovykh konferentsii* [Proceedings of the conference], *Restrukuryzatsiia dokhodiv derzhavnogo biudzhetu v systemi antykrizovoho upravlinnia finansovoiu systemoiu* [Restructuring of state budget crisis management system in the financial system], L'viv, Ukraine, pp. 141–143.
10. Krushel'nyts'ka, O. V. (2003), *Metodolohiia i orhanizatsiia naukovykh doslidzhen'* [Methodology and organization of research], Kondor, Kyiv, Ukraine.

Стаття надійшла до редакції 02.05.2015 р.

ТОВ "ДКС Центр"